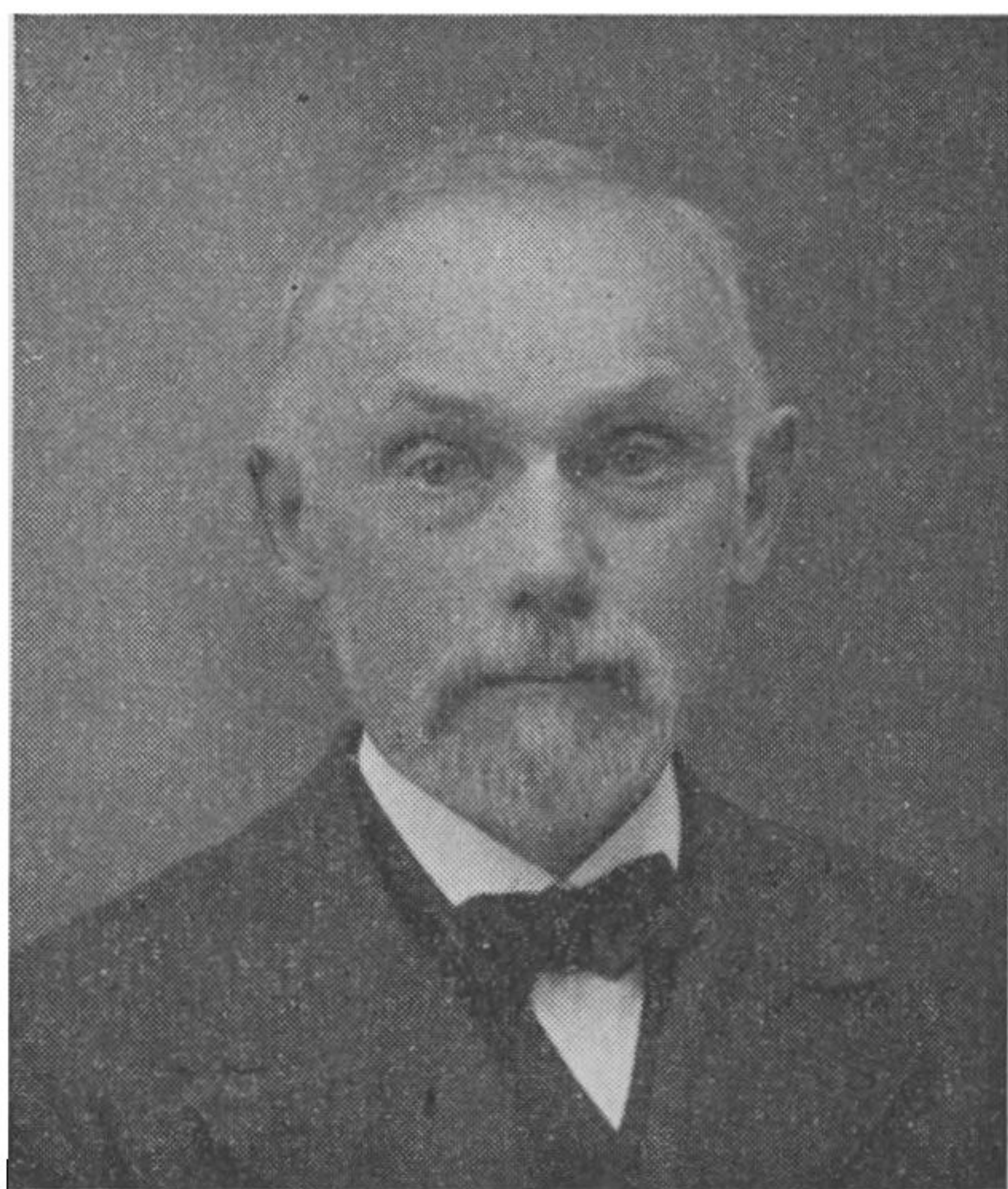

Bendix Madsen.

Af Jens M. Lauridsen, Møllevang.

Bendix Madsen

Bendix Madsen er født den 28. September 1846 i Vilslev, hvor hans Forældre var Gaardmandsfolk. Faderen, Mads Jespersen, hørte til de gamle Slægter i Byen, og han adskilte sig ikke i nogen Grad fra sine Fæller, Bønderne i Vilslev. Moderen Frederikke, f. Clausen, var fra Harreslev ved Flensborg, hun var ud af en stor og kendt sønderjydsk Slægt med et stærkt præget dansk nationalt Sindelag. Det var hende, der prægede Hjemmet i Vilslev. — Hun var ikke alene en dygtig Kone, der fra sit Bardomshjem var vant til

strengt Arbejde, hvortil hun ogsaa havde baade god Vilje og Haandelag, saa hun i den Henseende fuldt ud var sin Mand jævnbyrdig, men hun forstod ogsaa at skabe Hygge og Skønhed om sig baade i Hus og Have. — Hun søgte at danne sit eget Hjem, vel noget i Lighed med det, hun var kommen fra, og meget forskellig fra, hvad der var gængs i Vilslev, men hun forstod derigennem at knytte sin Mand, sine Børn og sine Omgivelser stærkt til Hjemmet.

I Ægteskabet var der fem Børn — alle Sønner —, hvoraf Bendix Madsen var den yngste. Om sin Barnsdom og Ungdom beretter han ganske kort i sine efterladte Familieoptegnelser følgende:

»Jeg skal have været meget svag som Barn og vedblev at være det op i Aarene, hvorfor jeg blev skaaet net for meget af det hjemlige Arbejde, og da jeg var opkaldt efter en Morbroder, der var Præst, havde min Moder fattet den Tanke, at jeg helst skulde gaa samme Vej. — Jeg havde imidlertid Ulyst til et Studium; alligevel blev det bestemt, da jeg var 13 Aar, at jeg skulde ind paa en Betalingsskole i Ribe og blev indlejet hos en Skomagerfamilie der, men da Foraaret nærmede sig, bad jeg om at komme hjem og passe Køerne, hvad jeg da ogsaa navnlig ved min ældste Broders Hjælp fik Lov til.

Hen paa Sommeren fik jeg imidlertid Kirtelsyge, der satte sig i Øjnene, og Tanken om Præsteskabet blev nu opgivet. — Nu gjaldt det om at faa mig frem ad Lærervejen, hvilket jeg gik ind paa. I den Anledning kom jeg da, lige fyldt 15 Aar, til en Forberedelsesskole i Vindelev ved Vejle. Her i et særdeles godt Hjem og mellem gode Kammerater, befandt jeg mig særdeles vel og tænker tit med Glæde paa den Tid. — Sommeren efter, næppe 16 Aar gammel, blev jeg optaget paa Jelling Seminarium, men Læsningen

havde jeg ingen Lyst til; sled mig alligevel igennem de tre Aar og fik en nogenlunde Afgangseksamen i 1865, hvorefter jeg i et Par Aar var Privatlærer for nogle Familiers Børn i Raahede, Syd for den daværende Grænse. I 1867 fast Ansættelse i Jerne Sogn. I 1873 blev jeg Lærer og Kirkesanger i min Fødeby, Vilslev, til stor Glæde for mine Forældre. Samme Aar blev jeg gift.« — — —

Om sin Barndomsskolegang i Vilslev, der faldt i 1850erne, fortæller han et andet Sted saaledes:

»I vor hjemlige Skole var jeg ganske vist i Fremmelighed med dem, der var to Aar ældre end jeg, men Omgængelsen, vi fik hos Læreren, var nærmest brutal. Personlig kan jeg ikke beklage mig, men det var afskyeligt, som han kunde tampe Drengene, blot fordi de ikke kunde opremse Stykker af Balles Lærebog. Pigerne var det sjældnere, han tampede, men saa plukkede han dem i deres pænt redte Haar, saa jeg endnu med dyb Medfølelse maa tænke paa adskillige, der ofte var Genstand for den gamle Lærers Lune. Og Undervisningen var saa barnlig, som den vel kunde være.

Først om Morgenen blev der undertiden sunget en Salme af evangelisk-kristelig Salmebog, men ikke saa ofte, at vi fik nogen Melodi rigtig lært. Ellers gik den første Time med Balles Lærebog og Birchs Bibelhistorie samt tilhørende Svar og — Straffene. I næste Time skrev vi Skønskrivning, derefter Frikvarter, og Formiddagen endte med en Læsetime, d. v. s. vi læste alle i Munden paa hverandre, indtil Læreren fandt for godt at høre os enkeltvis.

Om Eftermiddagen gik Tiden med Tavleregning, Frikvarter og Boglæsning. Saaledes var Reglen. Den eneste Sangmelodi, jeg lærte i Skolen, var den til: »Bor jeg paa det høje Fjæld.« Sangen stod i »Hjorts

Børneven.« Om just Hjorts Læsebog var en Børneven, er ret tvivlsomt, eftersom Emnerne og Sproget gik langt over Børnenes Hoveder og maaske Degnens med. Forklaringer blev der aldrig givet.« — —

Spurgte man de gamle, om der virkelig kunde læres noget i en saadan Skole, fik man det Svar, at Hukommelsen blev tildels opøvet hos dem, der havde Evnen til at lære indenad, men for de mange, som ikke havde denne Evne, blev Skolen en Torturanstalt, i hvilken alt det lyse, barnlige blev nedtrampet af grove og uforstandige Lærere, der kun kendte Tampen som det drivende Redskab i Skolen. Det var en Skole, hvor man gav Stene for Brød. — Der kunde naturligvis være enkelte gode Undtagelser blandt Lærerne, men Reglen var som ovenfor beskrevet — indtil Grundtvigs og Kolds Skoleideer begyndte at trænge frem i Skoleverdenen.

Ludvig Chr. Møller i Snedsted og Svendsen i Jelling hørte til dem af Grundtvigs Venner, som var betaget af hans Skolesyn. De Lærere, som gik ud fra de to Seminarier, og som havde den Lykke at være Elever under de to nævnte Forstandere, kom til at betyde overmaade meget, hvor de kom til at virke. Det er i Virkeligheden disse Lærere, som igennem deres lyse og frie Skolesyn opdrog et Slægtled, hvis unge blev lysvaagne og dybt rodfæstet baade i kristelig og national Henseende.

Bendix Madsen var en af Svendsens Elever, og om sit Ophold paa Jelling Seminarium fortalte han ofte levende og interessant, han var sikkert nok baade som Lærer og som Menneske stærkt præget af den Aand, der herskede paa dette Seminarium i hans Studietid. — Naar Bendix Madsen skulde til og fra Seminariet og hjem i Ferierne, maatte han tilbagelægge den 10 Mil lange Vej mellem Vilslev og Jelling til Fods, det

kunde være strengt nok at gøre Turen paa en Dag, men undertiden overnattede han paa Grønvang i Vejen, hos P. Lauridsen, hvis Søn, den senere kendte Landstingsmand og Nationalbankdirektør Johannes Lauridsen, han havde sluttet Venskab med i Vindelev ved Vejle, et Venskab, som varede Livet ud, og som senere skulde blive Bendix Madsen til Nytte.

Efter endt Eksamen var B. Madsen som nævnt Huslærer i et Par Aar for nogle Familiers Børn i Raahede i Hvidding Sogn, der nu efter Krigen 1864 var kommen under tysk Overherredømme, og hvor Børnene derfor skulde lære Tysk i Skolerne. Skolen holdtes hos Gdr. Peder Moltesen i Raahede, Faderen til den senere kendte Højskolelærer og Udenrigsminister, Dr. phil. Laust Moltesen. — Han kom dertil med friske og lyse Minder fra Seminariet, og han havde meget at fortælle de sønderjyske Børn, han underviste i det Moltesenske Hjem. Der har da ogsaa været knyttet stærke Venskabsbaand mellem disse Børn og deres gamle Skolemester. Saa sent som i Julen 1932 skriver Lærer Severin Petersens Hustru, f. Moltesen, fra Slotsbjærgby til ham og takker ham »for alt kønt og rigt, du lærte os i vor Barndoms Hjemskole. Du gjorde alt saa levende for os«. —

I 1867 blev Bendix Madsen kaldet til Embedet i Veldbæk Skole i Jerne Sogn Øst for Esbjerg, her var han Lærer i ca. fem Aar til 1873. — Om hans Virksomhed i denne Skole meddeler en af hans gamle Elever, den kendte pens. Lærer H. P. H. Nourup i Alslev følgende:

»Han var en elskelig Mand, hvem Skolebørnene holdt umaadelig meget af, og han var en dygtig Lærer. Vi kendte ikke til Fædrelandshistorie, men B. Madsen fortalte Historie, saa de ædle Skikkelser stod lyslevende for os. Han fortalte os ogsaa Geografi; men

nogen Bog havde vi ikke, men saa tog han sig for selv at fortælle en geografisk Skildring, som var opskrevet i et Skrivebogshefte. Dette afskrev de større Børn, og det var min første Geografi. Jeg havde det i mange Aar og brugte det endog, efter at jeg selv var blevet Lærer«. —

Ved Nytaarstid 1873 blev Bendix Madsen kaldet til Lærer og Kirkesanger i sin Fødeby, Vilslev. — Han blev nærmest modtaget med Uvilje af Byens Folk som deres Skolemester, og selve Kaldelsen var sikkert nok meget mere hans Forældres Ønske end hans eget. Der skulde egentlig ogsaa Mod til for en ung Mand med frisindede Skoleideer at begynde en Lærergerning i sin Fødeby, hvor han kendte alle og vidste, at deres Livsindstilling var modsat hans. — Aandslivet og Oplysningen stod paa et meget lavt Stade baade i Byen og paa hele Egnen den Gang, man hentede sig en Begejstringsrus af Brændévinsflasken og benyttede sin Fritid til lidenskabeligt Kortspil, to grimme Uvaner, som var saa stærkt udbredte og indgroede, at de sammen med en forfærdende Overtro paa Hekse og Trolddom vanskeliggjorde al aandelig Paavirkning og al sand Oplysning.

Sognet havde haft en lang Række af rationalistiske Præster, der ikke havde efterladt sig nogen mærkbar aandelig Paavirkning, og i Skolen var man vel kommen bort fra den saakaldte »indbyrdes Undervisning«, men de vigtigste Undervisningsmidler var dog endnu Tampen og Balles Lærebog.

Den afgaaede gamle Lærer, Hans Jørgensen, havde i de sidste 5—6 Aar haft sin Søn, Andreas Jørgensen, der var Seminarist fra Tønder Seminarium, hos sig som Hjælpelærer, og da han søgte sin Afsked, blev der sat stærke Kræfter i Gang for at faa Sønnen, som hans Efterfølger. — Initiativet dertil udgik fra Lærer-

familien. Den unge Jørgensen var en ivrig Kortspiller, der satte megen Pris paa en Kaffepunch, og han havde mange Kammerater i Byen, som gik i Brechen for ham. De fik lavet en Adresse til Fordel for A. Jørgensen, der fik 96 Underskrifter, men desuagtet blev Bendix Madsen kaldet til Embedet. At B. M. efter dette ikke just blev modtaget med aabne Arme som Lærer er forstaaeligt. Det synes helt ubegribeligt, at der skulde kunne være nogen personlig Modvilje mod den unge Lærer; han var jo kun lidet kendt, da han var rejst bort fra Byen, mens han endnu kun var en stor Dreng, og han havde kun gode Vidnesbyrd fra sin Virksomhed som Lærer. De fleste af de mange Underskrifter paa Adressen for A. Jørgensen maa sikkert betragtes som en Erkendtlighed mod den gamle Lærer Jørgensen. Og nogle af Underskriverne har vel nok reageret imod, at Mads Jespersens Søn, skulde komme til at undervise deres Børn, thi Mads Jespersen var jo dog kun en Bonde, som de selv. Han var selv Sogneraadsformand den Gang, og han har vel nok gjort sin Indflydelse gældende til Fordel for Sønnen ved Indstillingen til Lærerembedet. Desuden har den gamle Regel, at en Profet ikke er agtet i sit Fædreland, vel ogsaa gjort sig gældende i dette Tilfælde; men der er ingen Regel uden Undtagelse, og Bendix Madsen blev Undtagelsen. —

Lærer- og Kirkesangerembederne i Vilslev og i Darum var begge opslaaet ledige samtidig, og om Kaldelsen til Embederne fortæller Lærer Nielsen, Darum, saaledes:

»Indstillingslisten for Darum saa saaledes ud:

1. Seminarist P. J. Nielsen, Hjælpelærer i Darum.
2. Seminarist Bendix Madsen, Lærer i Veldbæk.
3. Seminarist S. Lauridsen, Tredielærer paa Sønderhoe.

Og Indstillingslisten for Vilslev:

1. Seminarist Bendix Madsen, Lærer i Veldbæk.
2. Seminarist S. Lauridsen, Tredielærer paa Sønderhoe.
3. Seminarist Andreas Jørgensen, Hjælpelærer i Vilslev.

Disse to Indstillingslister, der er affattede omtrent paa samme Tid i de to Nabokommuner, men dog ganske uafhængige af hinanden, er ret interessante at se sammenstillede.

»Den 6te Januar (Kongedag) 1873 var Pastor Gad og Lærer Nielsen fra Darum kørende til Ribe med Indstillingen fra Darum i Lommen, men da de naaede til Vilslev, kørte de om til Mads Jespersen, hvor de fik ham og Indstillingslisten fra Vilslev med til Ribe. Ankommen til Ribe, bad Pastor Gad Mads Jespersen og Lærer Nielsen om at blive tilbage paa Værtshuset, hvor de havde fraspændt, mens han gik til Provsten med Indstillingslisterne. En god halv Time senere kom Gad tilbage, og da var P. J. Nielsen kaldet til Lærer og Kirkesanger i Darum og Bendix Madsen ligeledes i Vilslev.« —

Vi, hans gamle Elever fra Vilslev Skole, siger: »Gud ske Lov og Tak for, at det gik saadan, vi fik en god Lærer, en elskelig Mand, som vi med Kærlighed og Taknemlighed vil mindes, saa længe vi lever.« —

Med ham kom en ny Aand og en ny Tone ind baade i Skolen og i Byens Folkeliv.

Mærkeligt nok har Bendix Madsen haft en Forløber her i Vilslev som Lærer ved Skolen, der har været noget nær af samme Støbning som ham, men han var her kun en 3-aars Tid og kom næppe ret til at gøre sig gældende, saa han vandt Forstaaelse hos Børnenes Forældre, skønt Børnene holdt meget af ham.

Han hed Jørgen Fogh og var en ganske ung Seminarist, dimitteret fra Snedsted Seminarium, hvor han havde været en af Ludvig Chr. Møllers første Elever.

— At han kom her til Vilslev var gaaet saaledes til: Gamle Therkildsen, der var Degn i Vilslev og Hundrup, sad inde med Skoleembedet i Vilslev, indtil han døde 1847, men han holdt ikke selv Skole, det blev besørget af hans Søn Godtfred, — vistnok den værste Prygmaskine, der nogensinde har været i Vilslev Skole, men denne døde 3 Aar før Faderen, og saa blev Jørgen Fogh konstitueret som Vikar i Embedet, indtil gamle Therkildsen døde, og den førømtalte Lærer Hans Jørgensen blev kaldet.

Jørgen Fogh*) var en meget dygtig Lærer og var, som nævnt, meget afholdt af sine Skolebørn. Bendix Madsens ældste Broder, min Moder og flere gamle Folk, der havde gaaet i Skole hos ham, fortalte gerne om ham, mindedes ham med Hengivenhed og sammenlignede ham og Bendix Madsen med hinanden.

Bendix Madsen havde to betydelige Virkemidler, som han brugte meget: Sangen og Evnen til at fortælle. Bjørnsons: »Sangen har Lysning« blev ofte sunget i Skolen, og den var B. M.s Trosbekendelse paa Sangens Evne til at gøre Menneskene bedre. — Da han kom til Vilslev, var der ikke megen Sang i Byen. Kun nogle Krigs- og Soldaterviser samt de rørende Markedsviser hørtes nu og da. Men den unge Lærer fik snart anskaffet Morten Eskesens Sangbog til Brug i Skolen. Sangbøgerne førte han med sig rundt i Hjemmene, naar der var Bryllups- eller Barsedaabskilde, og saa sang han, og snart sang Ungdommen med. De gamle mente, man ikke kunde være bekendt at synge, det laa under deres Værdighed, men det varede ikke saa længe, før Sangen sejrede, den havde faaet Magt over Menneskesindet. — Han havde en noget

*) Om Jørgen Fogh, se Begtrup: »Mindar fra gamle grundtvigske Hjem.«

svag, men køn og sikker Sangstemme, og han havde Talens Naadegave.

Ved Familiefesterne, hvor Præst og Degn næsten altid var bedt med, især naar de var forbundne med kirkelige Handlinger, som Bryllup, Daab og Jordefærd, talte han altid; han talte godt, hjærtevindende, jævnt og ligetil, tog gerne Emnet ligefor. — En Blomst, et Sagn, en Begivenhed eller vel som oftest det, der festedes for, altid tilrettelagt, saa Folk kunde følge med og forstaa; han appellerede gerne til de bedste menneskelige Følelser, og hans Tale gjorde Indtryk. Det varede ikke længe, før Folk sagde: »Ja, men æ Dejn er jo møj bejer te o hold en Taal end æ Præst.«

Børnene i Skolen kom snart til at holde af ham, og det gamle Ord, at den, der vinder Børnene, ogsaa vinder Forældrene, kom i fuldeste Maal til at gælde her. — —

Selv de gamle Mennesker i Byen og Smaakaarsfolk, der ofte blev glemte og oversete havde han Omtanke for. Han abonnerede saaledes paa »Ugens Nyheder« og Billedbladet »Nordstjernen«, som han leverede Omslag til af stiv Pap; paa disse Papbind eller Omslag klæbede han en Liste med Navnene paa de gamle og fattige Folk, som han vidste gerne vilde læse, men som ikke mente at have Raad til Bladhold. Hver Ugedag, naar Bladene var kommen med Landposten, blev de lagt i Mappen og kom til at cirkulere blandt dem, hvis Navne var anførte paa den paaklæbede Liste, og naar Bladene havde været Omgangen rundt og kom tilbage til Degneboligen, var de gerne meget medtagne eller opslidte, men Omslagene fik et nyt Indhold og blev sendt ud igen, og saadan gik de Aaret rundt. Man var glade og taknemlige i de smaa Hjem for den Velvilje og Opmærksomhed, den ny Degn viste dem, og man hørte ikke saa sjældent

de gamle sige: »Ja, Bendix er en god Mand, han tænker ogsaa paa os.« —

I flere Aar holdt han i Vinterhalvaaret Oplæsning hver Onsdag Aften i Skolen for Byens Folk. Disse Oplæsnings-Aftener var næsten altid stærkt besøgte af baade gamle og unge. Der kunde være ganske hyggeligt i den gamle Skolestue, der var godt opvarmet af en stor Etagekakkellovn og oplyst af fire Petroleumshængelamper, der senere blev afløst af en større »Triumflampe«. Kl. 8, naar Folk var kommen til Sæde, Konerne med deres Strikkestrømper og Mændene med deres Piber, kom B. M. med en Staalampe i den ene Haand og en Bog i den anden, som blev anbragt paa Skolens Pult; samtidig kom hans Hustru og Tjenestepige, der gerne medbragte nogle Stole fra Dagligstuen, da det kneb med Siddepladserne. Derefter blev Morten Eskesens Sangbog omdelt, og man sang et Par Sange, hvorefter B. M. læste en Fortælling, der helst ikke maatte være længere, end den kunde læses færdig paa en Aften, bl. a. læste han Bjørnstjerne Bjørnsons Bondefortællinger, der var nye den Gang. Efter Oplæsningen sluttede man Sammenkomsten med atter at synge, og skiltes saa med Følelsen af at have tilbragt en herlig Aften sammen.

Saadan virkede B. Madsen blandt sine hjemlige Folk. Den Uvilje, han til at begynde med havde mødt, forduftede snart, og han blev en afholdt og skattet Mand. —

Hans betydeligste Gerning blev dog hans Virksomhed blandt Børnene i Skolen og blandt de Unge, som gik ud derfra. Det er nu over 50 Aar siden, han forlod Skolen, og det tynder stærkt ud i Flokken af hans gamle Elever, en stor Del af dem er spredt ud over det ganske Land, saa kun et lille Faatal er tilbage i deres Fødeby; men naar vi mødes, er et af vore kæ-

reste Samtaleemner Minderne fra Vilslev Skole. — —

Hvor kunde det være dejligt, naar man en Vintermorgen kom ind i Skolestuen, Luften var frisk, rent Sand strøet paa Gulvet, Ilden buldrede i den store Kakkelovn, medens den lavtstaaende Vintersol sendte sine Straaler ind ad Vinduerne fra Syd, og vi sang med friske Barnestemmer: »Der skinner en Sol i Lys og Løn« eller »Lysets Engel gaar med Glans« — ja, da var Feststemningen inde. Efter Trosbekendelsen og Fadervor, atter en Sang, og saa begyndte den bedste af alle vore Timer i Skolen. — B. Madsen fortalte da Bibelhistorie, og han fortalte, saa det passede til Barnets Fantasi og Opfattelsesevne, alt blev levende under Fortællingens Gang. — Særlig spændende blev Fortællingerne om Patriarkerne — de store Nomadeskikkelser. Vi var jo Hyrdedrenge og til Dels Hyrdepiger allesammen i Vilslev den Gang. En Dag han fortalte om Isaks Ofring, og Spændingen kom paa det højeste, der hvor Isak spørger efter Offerlammet, da brast det for en lille Dreng, der protesterede, at den Vorherre duede ikke, han skulde sættes fra Bestillingen, naar han kunde forlange, at Abraham skulde slagte sin dejlige Dreng. Ja, saa levende kunde B. Madsen fortælle for os. — Vi kunde se Rachel og Jakob gaa og flytte Køer paa Labans Marker i bare Ben, Rachel i rødt Underskørt og Særkeærmer, Jakob med opsmøgede Benklæder, Selerne over den bare Skjorte og Tøjrekøllen paa Nakken, se dem lege, plukke Blomster, finde Fuglereder, binde Kranse og flette Sivhatte, akkurat som vi selv gjorde, naar vi var i Marken. Vi kunde harmes, naar Jakobs store Dreng solgte deres lille Broder, Josef, til de ægyptiske Købmænd, og vi følte os som Kammerater med David, naar han »gik i Marken og vogtede Faar« og spillede paa Pilefløjte. —

Ogsaa i Fædrelandets Historie var han en ypperlig Lærer, han forstod at gøre Historiens Helteskikkelser levende og at rulle Begivenhederne op, saa de blev forstaaelige og letfattelige; han lærte os at elske vort Land og vort Folk og at se op til dem, vi skulde tage i Arv efter, at Fortiden ogsaa forpligtede os til at kende vort Lands Historie og være dets Værn. —

Hans Geografiundervisning var ogsaa fængslende. Den Tids Samfærdselsmidler var jo ikke gode, man skulde rejse enten til Hest eller til Fods, naar man vilde ud i Verden og se sig om. Det sidste Transportmiddel benyttede B. Madsen meget i sine unge Aar; det var ikke blot Turene fra og til Seminariet tværs gennem Jylland, han gjorde til Fods, nej, han gjorde mange Fodture rundt om i Landet bl. a. i Sønderjylland. »Da han i 1865 kun 19 Aar gammel havde taget sin Afgangseksamen fra Seminariet, paa skønnede hans Forældre Udfaldet med at give ham en ny smuk Overfrakke og Penge til en Københavnsrejse. Med aabent Sind og Blik for, hvad der var smukt, drog han ud paa den lange Rejse. Hans ældste Broder, Jesper Madsen, den senere kendte Højskoleforstander og Historieskriver, var netop i København paa den Tid, og Samværet blev en Oplevelse for de to unge modtagelige Vestjyder, der sammen besaa Stadens mange Herligheder, gik paa Voldene, og Historien blev levende for dem. — De blev enige om at foretage Hjemturen sammen til Fods. De, der var vante til Fodrejser og til Sparsommelighed, vilde ogsaa gerne have det størst mulige Udbytte af at se Øernes Natur og historiske Steder. Det blev en Vandring, der gav dem et Væld af Minder, som gjorde, at de med Liv og Friskhed kunde fortælle Historien, saa den stod lyslevende for de Unge: Roskilde, Lejre, Ledreborg, Ringsted, Haraldsted, Sorø, Fjenneslev,

Antvorskov o. s. v., ja, hvem glemmer vel disse Navne, naar man en Gang har været der og ladet de store Minder tale til een«. — En hel Del af disse Minder og Rejseindtryk flettede B. Madsen ind i Fædrelandets Geografiundervisning, saa ogsaa denne blev levende. Den øvrige Geografi blev vel nok mindre indgaaende behandlet, men gengivet efter samme Mønster ved Hjælp af Skildringer fra fremmede Lande. — I de øvrige Skolefag: Dansk, Regning og Skrivning var han efter Datidsforhold vistnok en fuldgod Lærer, mange af hans Elever har ikke faaet anden Uddannelse i disse Fag end den, de fik i Vilslev Skole hos ham, og har dog beklædt offentlige Stillinger i Institutioner og i Andelsforeninger baade som Formænd og Regnskabsførere med ubestridelig Dygtighed.

I Skolen var der 2 aarlige Festdage. — Den ene om Somren — oftest 6. Juni, Dagen efter Grundlovsfesten. Da holdtes der Børnefest i Kærgaard Skov. — Oprindelig var det vistnok Lærerne i Vilslev, Hundrup og Darum Skoler, der havde taget Initiativet til disse Fester, men snart søgte alle Omegnens Skoler med til disse, og der kunde være mange hundrede Børn i Skoven med samt deres Forældre, paa disse Festdage. Det var en Fest alle Børn glædede sig til længe i Forvejen, og som de talte om længe efter. Det kunde undertiden være en Tortur for os, der var vant til at gaa i bare Ben, at faa de tykke og barokede Fødder i varme Strømper og haarde Støvler, en Taa sad i Klemme, og der gik Hul paa en Hæl, men alt dette maatte taales, vi skulde jo til Fest. — Fra Kærgaards store Trappe, som Børnene samledes om, blev der fortalt Eventyr og Historier, gerne saadanne, der havde Tilknytning til Stedet. Vi fra Vilslev var enige om, at vor Degn fortalte bedst, men naar vi saa blev opstillet og skulde gaa i Procession, hver Skole

under sin Lærer, rundt i Parkens Gange, da var det Degnen fra Darum, der lagde for med Sange til Marchtakt, for han havde den stærkeste Stemme. Senere tilbragtes Dagen med Leg og Dans, og Festen kulminerede vel nok, naar vi brugte vor eneste medbragte 25 Øre til en 5-Øres Kage og en rød Sodavand. — I vore Dage gør Børnene store Udflugter med Jernbaner og Dampskibe, og det er saare godt; men de glæder sig næppe mere eller morer sig bedre, end vi gjorde paa Turen til Kærgaard Skov.

Den anden Festdag var om Vinteren — altid den 21. December, Thomasdag, — da havde Skolen Juletræ. Kl. 2 Eftm. mødte vi i den store Skolestue, og blev da bedt ind i Degnens Dagligstue, hvor vi blev beværtet med Kaffe og Kage. Derpaa dansede vi i Skolestuen, indtil Mørket faldt paa, da blev Døren slaaet op indtil den mindre Skolestue, hvor Juletræet straaledede med en vidunderlig Glans. Forældrene og flere af de ældre fra Byen var kommen til Stede, de stod tætpakkede i Skolestuens Kroge. Naar saa vi Børn havde slaaet Kreds om Juletræet og taget hinanden i Hænderne og drejede rundt om det og sang »Her kommer Jesus dine Smaa« og »Glade Jul, dejlige Jul«, ja, saa var det Jul i Vilslev.

Derpaa talte Bendix Madsen kønt om Julen til gamle og unge. Han talte om Solhvervet ude i Naturen — det var jo Aarets korteste Dag — om at vi nu gik fra Mørket mod længere og lysere Dage, gik mod Solskin og Sommer, hvor der igen vilde komme Liv og Grøde, med Blomster og Frugter; for saa at gaa over til at tale om Solhvervet i Aandens Verden, da Stjernen tændtes over Betlehem, og om Gudsfolket, der ogsaa gik fremad mod lysere og lykkeligere Tider. —

Der er mange af de gamle Elever fra Vilslev Skole, der har set skønnere og mere straalende Juletræer siden, men der er næppe nogen af dem, der kan for-
dunkle den Glans, der strømmede os i Møde fra disse Juletræer, som Bendix og Nielsine Madsen tændte for os Børn Aar efter Aar i den fattige Skolestue i Vilslev. Der var kun faa eller ingen af Børnene i Vilslev, der den Gang havde set et Juletræ, før de blev stillet overfor det i Skolen, og netop derfor virkede det saa stærkt paa os, at det blev en uforglemmelig Begivenhed. —

Hvert Foraar afgik der jo et Hold Elever fra Skolen som Konfirmander, og Skolens Afsked med dem gjorde B. Madsen næsten altid til en lille Højtidelighed. I Aaret 1885 var vi et temmeligt stort Hold, og det blev bestemt, at vi skulde tage Afsked 2 Dage før Konfirmationen. Vi sad den første Time denne Dags Eftermiddag og kunde intet faa udrettet, der var en underlig Uro over os allesammen i hele Skolen, ogsaa B. Madsen var noget rastløs og aandsfraværende, han gav os da et tidligt og langt Frikvarter. Bagefter blev der forsøgt med Tavleregning — men det vilde ikke gaa; da afbrød han Undervisningen og læste H. C. Andersens Eventyr »Klokken« for os — om Konfirmanderne, der gik ud i Verden og hørte de dejligste Toner fra en ukendt Klokke, der lød langt borte fra Skoven; de løb alle efter Lyden, men de fleste blev opholdt undervejs, nogle skulde hjem til Gilde og have opvist deres fine Tøj, andre gav sig til at plukke Anemoner og bandt Kranse, nogle stoppede op hos Konditoren bag Piletræerne, og saaledes faldt Konfirmanderne fra efterhaanden, kun to naaede frem gennem Skoven, de hørte jævnlige Klokkens Toner. Den ene var en Kongesøn, han blev dænget af Abekatte paa sin Vej i Skoven. Den anden var

en fattig Dreng, der fik sit Tøj revet i Laser og sit Legeme revet til Blods af Skovens Vildnis og tornede Ranker. Men de to naaede frem hver ad sin Vej og mødtes paa Klippen ved Søen, hvor de faldt i hinandens Arme, mens Solen gik ned, og Luften blev saa rød som Ild, og over dem klang den usynlige, hellige Klokke i Naturens og Poesiens store Kirke. —

B. Madsen vendte Eventyret mod os: »Ogsaa I, der nu skal konfirmeres og forlade Skolen, har hørt Klokken tone, og kan I holde Øret og Sindet aabent for Lyden, da vil ogsaa I naa igennem Livets Urskov og mødes paa Bjerget ved Søen — ved Paradisets Port — mens den hellige Klokke toner over Eder; — thi dens Lyd, det er Tonen fra Himlen, som aldrig forstummer«. — Derefter sang vi »Saa vil vi nu sige hverandre Farvel.« — Efter en saadan Afskedshilsen var der vemodsfuld Højtid i den gamle Skole.

Bagefter tog han alle Konfirmanderne med sig ind i Dagligstuen, hvor vi blev beværtede med Kaffe, og hvor han tog en mere personlig Afsked med os, takkede for Samlivet i Skolen gennem de mange Aar, og selv om det daglige Samvær nu var slut, vilde han dog haabe, at vi vedblivende skulde kunne samles og holde Forbindelsen fra Skoletiden vedlige ogsaa i de kommende Aar. — Det skete paa en hurtigere Maade, end nogen af os anede den Dag.

Netop i disse Dage, først i April 1885, var Rigsdagen bleven hjemsendt, og Ministeriet Estrup havde udstedt en provisorisk Finanslov samt paabegyndt nye Befæstningsanlæg omkring København paa Trods af Folketingets og Folkets Vilje. Dette medførte, at der rejste sig en politisk Storm over det ganske Land, som der aldrig før var set Mage til. — I Vilslev blev de ellers rolige og noget træge Bønder paa en Gang vaagne og spillevende, da de indsaa, at Friheden var

i Fare. De samledes i Skolen til politiske Møder, og B. Madsen, der baade kunde læse, skrive og tale — hvad ikke var Bøndernes stærke Side — blev selvfølgelig kaaret som Byens frisindede Partifører. Der blev, foruden den stedlige Partipresse, abonneret paa et Par frisindede københavnske Dagblade, der blev grundigt studerede og drøftede ved Partimøderne. Da Brugen af Skolestuerne til disse Møder ret hurtigt blev forbudt, og der ingen Forsamlingshuse fandtes, aabnede Bønderne resolut deres Storstuer, hvor Møderne saa holdtes paa Omgang. B. Madsen var pludselig bleven Byens bedste Mand, den, som alle saa op til og vilde samles om. Han var ogsaa en god Fører, der kunde vække og begejstre, men han var ogsaa en fornuftig og besindig Mand, der forstod at holde Vildskuddene i Ave.

Siden 1868 havde der været en Skytteforening i Vilslev, den var bleven oprettet lige efter Krigen i 1864 og havde til at begynde med haft god Tilslutning, men var efterhaanden sygnet hen; den var dog levende endnu, da de store politiske Begivenheder indtraf, og nu blussede den stærkt op igen. Alle vi unge maatte være Skytter, Friheden var i Fare, og vi maatte være med til at værne den. Mottoet lød: »Folket i Vaaben som Frihedens Vagt, som Rettens Forsvarer, til Ret bliver Magt.« — Vi skulde lære at haandtere og bruge en Riffel, saa vi var i Stand til at kunne møde Herremændene, Lovbryderne og deres Tilhængere i aaben Mark med Vaaben i Haand. Ja, det var ikke engang nok med, at vi forstod at bruge en Riffel, nej, vi maatte selv eje en saadan. Selv ellers besindige og forstandige Bønder ansporede os stærkt til at danne Riffeforeninger. Og vi unge, ja, vi var vel, som Ungdom plejer at være, vi gik med paa det værste. — Regeringen havde i Løbet af kort Tid faaet stablet

et meget stort Gendarmerikorps paa Benene, der bestod af bevæbnede Politigendarmere, udstyret med Riffel og Sabel samt klædt i meget smukke iøjnefaldende Uniformer. Meningen var, at de skulde holde det oprørte danske Folk i Ave, men Virkningen blev modsat; et indædt Had mødte dem alle Vegne. Der var baade Fodfolk og Rytteri, men de var nødte til at patrouillere i Flok baade til Hest og til Fods for at undgaa Overfald. Vi kaldte dem »de lyseblaa«, og naar der kom en Trop af dem gennem Byen, hvad der jævnlig gjorde, blev de af Ungdommen mødte med Skældsord og haanende Tilraab, Smædeviser og undertiden Stenkast, saa det var mere end mærkeligt, at Anholdelser blev undgaaet. -- Da er det nok gaaet op for B. Madsen, at Skruen var ved at gaa over Gevind. -- Han sammenkaldte Byens unge Karle til et Møde i sit Hjem en Søndag Eftermiddag og talte med os om Politik, forklarede os, at den ophidsede Stemning let kunde udarte sig til Revolution, der var meget farlig og kunde føre til frygtelige Forhold for Land og Folk. Men det vilde være klogt at faa noget at vide om, hvad det var, vi kæmpede for, saa vi ikke gik hen og lavede noget overilet, som vi senere vilde fortryde. Følgen af dette Møde blev, at vi unge efter B. Madsens Anbefaling abonnerede paa tre frisindede Ugeblade: »Tidens Strøm«, »Enhver sit« og Kvindebladet »Hvad vi vil«. -- B. Madsen skulde modtage Bladene, se dem igennem og afmærke de bedste Artikler. Vi samledes saa hver Onsdag Aften hos ham, hvor han læste de afmærkede Stykker for os, og bagefter drøftede vi deres Indhold.

Senere fortalte han os om den franske Revolution, dens Mænd og dens Følger. Om de franske Forfattere, Voltaire og Rousseau, der ved deres Bøger havde forberedt Revolutionen, og der fortsattes videre om

Verdenslitteraturens Klassikere. Det blev en herlig Vinter for os unge Karle, en Fortsættelse af Børneskolen i et andet og højere Plan, end vi nogensinde havde drømt om. Der blev rullet et Verdensbillede op for os saa mægtigt, at vi næsten blev overvældede.

I vor Tid er Studiekredsbevægelsen moderne, men den Studiekreds, der for over 50 Aar siden dannedes i Vilslev Degneboligs Dagligstue med Bendix Madsen som Leder, var sikkert paa Højde med de bedste i vore Dage. — Heller ikke de unge Piger gav han Slip paa, efter at de var færdige med Børneskolen. Unge Piger og Karle, der kunde synge, samlede han ogsaa en Aften om Ugen i Skolestuen og indøvede dem i 4-stemmig Sang. Hans Hustru, der var meget musikalsk, var en god Støtte ved denne Sangundervisning. Sangforeningen var en Tid meget skattet og søgt, den var flere Gange bedt ud til andre Sogne for at give Sangunderholdning. Ligeledes var det ret almindeligt, at den var bedt med til Familiegilderne i Byen for at underholde med Sang. — Jo, Sangen havde sejret i Vilslev. —

I Foraaret 1882 blev ved Boghandler Termansens Død i Ribe et stort Lejebibliotek paa over 2000 Bind til Salg for en billig Købesum, vistnok 400 Kr. Bogsamlingen, der var ret velholdt og god, vilde B. Madsen gerne have til Vilslev. Men hvor skulde Pengene komme fra? Det lod sig gøre, endda over Forventning. Læreren fik at føle, at han havde vundet sine Bys børns Tillid.

Der blev i disse Dage afholdt et stort BARNEDAABSGILDE paa en Bondegaard i Byen, hvor B. Madsen som Byens Degn var bedt med, og efter at han i Festens Anledning havde holdt en god Tale, omtalte han Købet af det falbudte Bibliotek saa varmt, at der blev Stemning for Købet, og der blev straks sat en

Indsamling i Gang blandt Gæsterne, der indbragte den største Del af Købesummen. Resten indsamlede han selv i de følgende Dage ved at gaa rundt til de øvrige af Byens Folk.

Derefter blev Bogsamlingen købt, og der blev endda Penge baade til Installation og til Køb af nye Bøger. — Det blev Vilslev By's første Bibliotek, og efter at de daarligste Bøger var bleven udrangeret, blev den installeret i lukkede Reoler i Skolen. Denne Bogsamling blev meget benyttet, og den blev til uvurderlig Nytte og Glæde for baade unge og gamle. Men ogsaa den gamle Skolemester kunde glæde sig over, at hans Foretagender slog an, han havde i Aarenes Løb faaet Held og Lykke til at kaste noget Lys og Liv ind over sin slumrende Fødeby.

Men hans Kræfter slog ikke til. Fra Barndommen af havde han haft et svagt Helbred, men desugtet skaanede han sig ikke. I Efteraaret 1887 fik han Blodspytning og Lungeblødninger, og Trætheden overvældede ham. Han maatte søge sin Afsked, som blev ham bevilget i 1888. Dermed var hans Lærertid i Vilslev Skole endt efter kun 15 Aars Virksomhed, alle troede vi, han skulde dø, og det gjorde han ogsaa selv. Det var med tungt Hjærte og dyb Sorg, vi tog Afsked med vor elskede Lærer. —

Det skulde dog komme til at gaa noget anderledes, end vi havde tænkt. — B. Madsen døde ikke den Gang; men om hans senere Liv har hans yngste Søn, Thorvald Madsen, Friskolelærer i Odder meddelt følgende: »Midt imellem Askov og Vejen paa Karensmark byggede mine Forældre sig et Hus da de rejste fra Vilslev, og her hvor Svejstrup var Præst i Vejen, og i Askov, hvor Schrøder og Nutzhorn og la Cour virkede i deres fulde Kraft, her skabte de sig et nyt lyst Hjem, hvortil der er knyttet lyse Minder for deres

Børn. Her lød Tale og Sang i Samvær med gode Naboer, og her blev et Tilholdssted hos »æ gammel Dejn«, som han nu blev kaldt, for de af hans Skolebørn, der søgte Askov Højskole. Underligt nok, da B. Madsen blev fritaget for sin Skolegerning og kom ind i et roligt Kontorarbejde hos sin Ven Johannes Lauridsen, Grønvang, blev han raskere og raskere.

Af og til kom Lysten op i ham til endnu en Gang at være med i Skolearbejdet, og denne Lyst fik han virkelig stillet paa en smuk Maade, idet han optog en Vandrelærergerning i Sønderjylland. Her var Brug for hans Evner, og han blev modtaget med aabne Arme i adskillige sønderjydske Hjem. Det var navnlig i Øster Linnet hos Myginds og Højers, han opholdt sig. Her underviste han Børnene i Dansk, fortalte dem Bibelhistorie og Danmarkshistorie og sang danske Sange med dem. Om Aftenen, naar Arbejdet i Mark og Stald var endt, kunde der pludselig samles en Mængde unge og ældre i den Gaard, hvor han opholdt sig, saa fortalte han, læste op, og der blev sunget af den blaa Sangbog, den ene Sang afløste den anden, og saadan blev man ved til langt ud paa Natten. Det var ikke saadan i de Tider i Sønderjylland at holde op, naar man først havde faaet begyndt at fortælle og synge. Det var et Aftensæde, som mange af de unge, som nu er bleven ældre, tænker tilbage paa med Glæde og Tak. Det blev imidlertid for anstrengende for B. Madsen, hans Helbred kunde ikke holde til at leve under de skiftende Forhold, især kneb det med at holde ud, naar det blev for sent om Aftenen.

Imidlertid blev han pludselig afbrudt i sin Vandrelærergerning, der just faldt i den haardeste Trængselsperiode for Sønderjylland, det var i Slutningen af Halvfemserne — altsaa under Køllerregimentet. De

stærkt aggressive tyske Myndigheder havde sporet ham. Han undgik paa et hængende Haar at blive forhørt og maaske at blive sat fast, idet han blev godt skjult; men nu, da man havde ham i Kikkerten, fandt han det rigtigst at holde op med denne gode Gerning, dels af Hensyn til de Mennesker, han boede hos, dels for sin egen Skyld. Længe efter den Tid vedblev han at mindes de Par Aar, han gik rundt i de sønderjydske Hjem, og man savnede ham dernede, da han ikke længere kunde arbejde blandt dem.

I Vejen oplevede han at fejre sin 70de, 75de, 80de og 85 aarige Fødselsdag, og han blev husket af sine Skolebørn og gode Venner. Længe vedblev han at være ung med de unge, der holdt af ham for hans støtte Personligheds Skyld, fordi han aldrig kunde gaa paa Akkord med Uretten, og saa for hans store, lyse Tro paa dem — paa Ungdommen, til hvem han havde den største Tillid. Han havde Lighed med den Skolemester Baard i »En glad Gut«, om hvem Bjørnson siger, at det, »han indprentede Børnene baade først og sidst, var Kærlighed, og selv øvede han den, saa Ungdommen holdt af ham«. —

Knap 87 Aar gammel døde den gamle Skolemester d. 28. April 1933 i Vejen, og han sagde til det sidste med Glæde: »Hvor Gud har været god ved mig, han har ledet mig frem til det bedste.« —

Den 17. Okt. 1873 var han blevet gift med Nielsine Marie Barbara Hansen, født den 19. April 1852 paa Hungerbjærg i Ølgod Sogn, hvor hendes Forældre, Niels Gjørup Hansen og Ane Marie Plauborg, var Gaardmandsfolk. Bendix Madsen og Nielsine havde i Ægteskabet fem Børn, hvoraf to døde som smaa. Datteren, Ingeborg Kristiane Madsen, virkede i flere Aar som en dygtig Lærerinde i Gredsted og Gørding, og Sønnerne har hver især skabt sig et lands-

kendt Navn. Mads P. Madsen er Arkitekt og Forstander for Hillerød Haandværkerskole og Forfatter af Lærebøger til denne Skoleform. John Thorvald Madsen er Skoleforstander i Odder, Komponist og Forfatter af flere historiske Værker.

De tre Børn, der blev voksne, traadte saaledes ligesom deres Fader baade i Skolens og en videregaaende Folkeoplysnings Tjeneste.

Ja, gamle Bendix Madsen var en god, ærlig, trofast, dansk og kristen Mand, om hvem man med Rette kunde bruge de Ord, der staar paa Niels Juels Gravmæle:

»En Mand af gammel Dyd og dansk Oprigtighed, af ja og nej, og hvad man godt og ærligt ved.« —

